

НАЦІОНАЛЬНЕ ТА МІЖНАРОДНЕ ПРАВО: ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ ВИМІР

Питання співвідношення національного та міжнародного права в умовах глобалізації надзвичайно актуальне. Ці дві самостійні правові системи не існують ізольовано одна від одної. На особливості нормотворчості в міжнародному праві впливають національні правові системи, які знаходять своє відображення у зовнішній політиці та дипломатії держав. Міжнародне право, в свою чергу, відіграє важливу роль у формуванні національного законодавства.

Водночас, аксіомою є те, що система національного права знаходиться під впливом міжнародного права. Підтвердженням може слугувати той факт, що норми більшості новітніх основних законів, якими встановлено засади правового статусу громадянина, запозичені з ключових міжнародних актів про права людини. Важливе значення мають також положення конституцій, які відображають зміст основних принципів міжнародного права, створюють юридичні передумови для участі держав у різних інтеграційних процесах, забезпечують реалізацію норм міжнародного права у внутрішньодержавних відносинах [1, с. 88-89].

Вихідним при розгляді зазначеної проблематики можна вважати те, що національне та міжнародне право взаємопов'язані у своєму походженні й розвитку. Дослідженню проблем, пов'язаних із врегулюванням колізій, невідповідностей національного права та міжнародного, приділяється достатньо уваги серед провідних науковців, а саме: М. Баймуратов, М. Буроменський, В. Буткевич, Л. Васечко, І. Дахно, Н. Малишева, В. Опришко, В. Плавич, Н. Пронюк, П. Рабінович, В. Шатіло та ін. Проте, питання співвідношення національного та міжнародного права в умовах глобалізації залишається невирішеним.

Отже, метою цієї статті є з'ясування особливостей співвідношення національного та міжнародного права в умовах сьогодення.

Відомо, що в юридичній науці існують різні підходи до вирішення проблеми співвідношення національного та міжнародного права, які традиційно формують у вигляді двох головних теорій. Перша група вчених розвивала твердження, що національне та міжнародне право — це дві самостійні правові системи, два різні правопорядки (дуалістична теорія). Не заперечуючи можливості взаємодії цих правових систем, прихильники дуалізму вважають, що норми міжнародного права не можуть діяти у внутрішньодержавному правопорядку, і навпаки, норми внутрішнього права не діють у міжнародно-правових відносинах [2, с. 61-62].

Інша група вчених обґрунтовувала концепцію визнання міжнародного та внутрішнього права єдиною системою права (моністична теорія). При цьому, одні прихильники монізму виходять із верховенства внутрішнього права, а інші — з верховенства міжнародного права [3, с. 23-24].

На сучасному етапі розвитку міждержавної співпраці як результат ускладнення інтеграційних процесів, формуються нові підходи до проблеми співвідношення національного і міжнародного права. Зокрема, поряд із фактичним визнанням дуалізму в Основних законах держав нерідко визначається або констатується примат міжнародного права щодо права національного. Іноді конституції держав містять положення, що виглядають як визнання монізму, хоча вони реально співіснують з практикою трансформації норм міжнародного права, що об'єктивно засвідчує дуалізм. Поява нових, синтетичних підходів до питання співвідношення національного і міжнародного права відображає поглиблення взаємодії цих двох систем [1, с. 89].

Необхідно зазначити, що в сучасних умовах визнання примату норм міжнародного права набуває особливого значення, адже право відіграє все більшу роль та набуває нових ознак глобальності. Разом із тим, пріоритет міжнародного права над національним прийнято розглядати як одну з особливостей впливу глобалізації на національне право [4, с. 37].

Особливістю багатьох новітніх конституцій сучасних держав є те, що в них визначене співвідношення за змістом і формою національного права з міжнародним правом. Так, у ч. 2 ст. 6 Конституції Грузії зазначено, що законодавство відповідає загальноновизнаним принципам і нормам (тут і далі курсив наш — Б.Є.) міжнародного права [5]. Подібне положення міститься і у ч. 1 ст. 8 Конституції Португальської Республіки, де норми і принципи загального міжнародного права є складовою частиною португальського права [6]. У свою чергу, у ч. 1 ст. 10 Конституції Італійської Республіки закріплено, що правопорядок Італії узгоджується із загальноновизнаними нормами міжнародного права [7]. У ч. 4 ст. 15 Конституції Російської Федерації визначено, що загальноновизнані принципи та норми міжнародного права і міжнародні договори Російської Федерації є складовою частиною її правової системи [8].

Таким чином, основною складовою національного права є принципи і норми міжнародного права. Усі ці положення виглядають як визнання моністичної теорії співвідношення національного та міжнародного права. Однак, їх не можна сприймати як констатацію можливості безпосереднього регулювання міжнародно-правовими нормами внутрішньодержавних відносин. Поряд із цим, зазначені положення основних законів сформульовано абстрактно, що ускладнює їх регулятивну роль. Норми конституцій мають загальний характер щодо визначення примату загальноновизнаних принципів і норм до системи національного права.

Потрібно звернути увагу на те, що основні принципи міжнародного права як основні правові гарантії знайшли своє закріплення у Статуті Організації Об'єднаних Націй (далі — ООН) (1945 р.), Декларації про принципи міжнародного права (далі — Декларація) (1970 р.) і Заключному акті (1975 р.). Статут ООН і Декларація називають тільки сім принципів міжнародного права: 1) незастосування сили або загрози силою; 2) мирного вирішення міжнародних спорів; 3) невтручання; 4) співробітництва; 5) рівноправ'я і самовизначення народів; 6) суверенної рівності держав; 7) добросовісного виконання зобов'язань за міжнародним правом [9, с. 208].

Заключний акт 1975 року додатково назвав ще три принципи міжнародного права: 1) територіальної цілісності; 2) поваги прав людини; 3) непорушності кордонів. Останній принцип визнано лише щодо європейського регіону, а це означає, що цей принцип не може вважатися універсальним [10, с. 48-49].

Необхідно зазначити, що фахівці із зазначеної проблематики не обмежуються цією кількістю вищезазначених принципів. У результаті наукових розвідок, більшість науковців вважають, що не існує абсолютно вичерпного і точного переліку основних принципів міжнародного права. Внаслідок цього перед органами національної юстиції постають певні труднощі, оскільки незрозуміло, які принципи і норми мають пріоритет перед внутрішнім законодавством країни.

Таким чином, важливою і водночас малодослідженою проблемою є питання ефективності впливу принципів міжнародного права на національні суспільні відносини. Можна стверджувати, що ефективність впливу принципів міжнародного права, передусім, залежить від того, наскільки повно й точно відобразились в останніх зовнішні закономірності міжнародного розвитку із врахуванням внутрішніх особливостей національного права. Ефективність впливу принципів міжнародного права на національну систему залежить від розробленості правових засобів держави, за допомогою яких здійснюється регулювання суспільних відносин. Безперечно, дієвість залежить також від рівня наукової розробки самих принципів міжнародного права, від того, наскільки вони сприймаються юридичною практикою певної країни, наскільки відпрацьованими є форми, методи їх матеріалізації в реальних суспільних відносинах. Принципи міжнародного права як регулятори суспільних відносин, мають загальну цілеспрямованість і визначають перспективи розвитку не тільки права, а й суспільства та сучасної держави в умовах глобалізації.

Використана література:

1. Шаповал В. Конституція і міжнародне право: до питання про взаємозв'язок і взаємовплив / В. Шаповал // Право України. — 2009. — № 7. — С. 88-94.
2. Міжнародне право: [навч. посіб.] / [за ред. М. В. Буроменського]. — К.: Юрінком Інтер, 2006. — 336 с.
3. Теліпко В. Е., Овчаренко А. С. Міжнародне публічне право: [навч. посіб.] / [за заг. ред. В. Е. Теліпко]. — К.: Центр учбової літератури, 2010. — 608 с.

4. *Васечко Л. О.* Взаємозв'язок національного і міжнародного права: сучасний погляд / Л. О. Васечко // Вісник Запорізького юридичного інституту Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. — 2010. — № 1. — С. 35-41.
5. *Конституція* Грузії от 24 августа 1995 г. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://firussia.webege.com/countries/georgia/constitution/Georgia_constitution_1.html.
6. *Конституція* Португальської Республіки от 2 апреля 1976 г. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://forlawyer.com.ua/konstitucii/konstituciya-portugalii/899-konstituciya-portugalii.html>.
7. *Конституція* Італійської Республіки от 22 декабря 1947 г. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://italia-ru.com/page/konstitutsiya-italyanskoj-respubliki>.
8. *Конституція* Російської Федерації от 12 декабря 1993 г. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://constitution.kremlin.ru>.
9. *Міжнародне право. Основи теорії: [підручник] / [за ред. В. Г. Буткевича].* — К.: Либідь, 2002. — 608 с.
10. *Международное право: [учебник] / [отв. ред. Ю. М. Колосов, Э. С. Кривчикова].* — М.: Междунар. отношения, 2003. — 720 с.

Білозьоров Є. В. Національне та міжнародне право: порівняльно-правовий вимір.

У статті розглянуто теоретичні засади співвідношення національного та міжнародного права в умовах глобалізації. Визначено особливості взаємодії норм і принципів міжнародного та внутрішньодержавного права.

Ключові слова: національне право, міжнародне право, глобалізація.

Билозёров Е. В. Национальное и международное право: сравнительно-правовое измерение.

В статье рассмотрены теоретические основы соотношения национального и международного права в условиях глобализации. Определены особенности взаимодействия норм и принципов международного и внутригосударственного права.

Ключевые слова: национальное право, международное право, глобализация.

Bilozorov Y. National and International Law: Comparative Legal Dimension.

The article is devoted to the ratio of national and international law under the influence of globalization. In addition it describes the impact of globalization onto national legal systems of modern states, the main legal features, nature and origin of globalization. It also describes main directions of globalization studies. The particular attention is paid to the classification of globalization and its subspecies — legal globalization. The article emphasizes the special role of the new interdisciplinary field of knowledge — Globalistics — in the transformation period.

The main part of the article is devoted to the modernization of legal institutions of legal principles in the context of globalization. In particular, the article describes the ratio of national and international law in modern terms. It emphasizes the interaction of legal areas of economic and political spheres of society. It is revealed key directions of the Institute of Human Rights in the context of globalization and focused on the impact of globalization on human rights to both promotion the establishment of standards in globalization area and makes the emergence of new threats to protected rights and interests of both the individual and society as a whole.

Also in the article the problems of legal enforcement of the principles of international law on national social relations. It is shown that the effectiveness of the principles of international law in national legal relations, in turn, depends on how fully and accurately reflected in the latest external patterns of international development with regard to internal features of national law. Effectiveness of the principles of international law on the national system depends on the effectiveness of the legal state, whereby the regulation of social relations. Undoubtedly, the implementation of these tools depends on the level of scientific development of the very principles of international law, how they perceived the legal practice of a country, as far as exhaust is a form, how they materialize in the real social relations. Principles of international law as regulators of social relations, with total commitment and determine the prospects of not only law but also society and the modern state in the context of globalization.

Legal principles are the measures of law and methodological basis for its further improvement, because it is based on the principles and assess the effectiveness of law in the real relationship.

Thus, the issue of scientific understanding of legal principles, its interaction is now up-to-date theoretical and practical importance: it focuses not only on historical, philosophical, moral and legal, but also on socio-political aspects of national lawyers.

Key words: national law, international law, globalization.